

AKO BY SA TO MOHLO ODOHRAŤ

Vysokou stepnou trávou tiahnu ľudia, malá tlupa divokých nezaodetých postáv. Zvierajú v rukách kopije s kostenými hrotmi, niekolkí majú dokonca šípy a luky. Síce sa podobajú na súčasných ľudí, ale správaním pripomínajú zvieratá, tmavými očami sa nepokojne a vystrašene pozerajú na svet, presne ako plachá divá zver, ktorá musí byť neustále v strehu. Nie sú ešte slobodní, nie sú pánmi Zeme, ale štvancami, ktorí sa musia báť nebezpečenstiev, čo sa skrývajú v každej húštine.

Nálada je stiesnená. Silnejšie tlupy ich nedávno prinútili opustiť ich lovištia a oni unikajú na západ, do stepí, do neznámej oblasti, v ktorej žije oveľa viac dravcov ako v ich voľakedajšej vlasti. Navyše padol pred niekoľkými týždňami za obeť tigrovi šablozubému vodca tlupy, starý skúsený lovec. To, že zvierá napokon skončilo na hrote kopije, im je sotva útechou v nešťastí.

Najviac ich trápi nedostatok spánku. V starej vlasti spali všetci pri ohni, neďaleko sa usadili otravné šakaly zlaté,* vďaka nim nemuseli držať stráž, šakaly už z diaľky ohlasovali prítomnosť dravca. Títo primitívni ľudia si však, samozrejme, nevedomovali, aký im z toho plynie osoh. Aj keď na nich neplytvali šípmi,

* Dnes už s istotou vieme, že nešlo o šakalov zlatých, ale o vzdialeného príbuzného vlka, o druh divého psa, azda indického vlka *Canis lupus pallipes*. Odhliadnuc od tohto faktu, je dosť možné, že sa tento príbeh odohral práve takto.

odplašili kameňmi príživníkov, ktorí sa odvážili prikradnúť sa bližšie k ohňu.

A tak tiahnu unavení ďalej, mlčia. Čoskoro padne noc, ale tlupa ešte stále nenašla miesto, ktoré by sa hodilo na založenie táborového ohňa, aby si na ňom mohli upiecť biedny úlovok – kúsok diviaka, ktorým pohrdol tiger šablozubý.

Náhle obrátia všetci napäto hlavy tým istým smerom ako vetriace srnky: začuli akýsi zvuk. Možno to je nejaké zviera, ktoré vie, ako sa ubrániť. Štvanci sa naučili správať potichu. A opäť ten zvuk. Áno, to sa ozýva šakal. Tlupa pohnute zastane, cítia sa zvláštne, počúvajú pozdrav z lepších a bezpečnejších časov. A vtom spraví mladý vodca tlupy s vysokým čelom čosi nepredstaviteľné: odtrhne kus mäsa a hodí ho na zem. Možno, že to ostatných nahnevá, veď napokon nemajú jedla nazvyš, nemajú toho toľko, aby si ho mohli dovoliť rozhadzovať po stepi. Pravdepodobne mladík sám nevedel, prečo to spravil, jednoducho to tak cítil, azda si prial mať šakalov bližšie pri sebe. Nech už to bolo akokoľvek, kládol do svojich šľapají kus diviaka. Je pochopiteľné, že ostatní to považovali za zlý žart a vodca tlupy sa len s ťažkosťami ubránil pred zlosťou hladných druhov.

Napokon sa však všetci usadili pri ohni a keď sa nasýtili, rozčúlená tlupa sa opäť upokojila.

Náhle začuli zavýjanie šakalov. Našli pohodené kusy mäsa a približovali sa po ich stope k táboru. Jeden z ľudí sa spýtavo zahľadel na vodcu tlupy, vstal a položil o kus ďalej kosti. Zložil ich na miesto, ktoré ešte ako-tak osvetľujú plamene. Je to významná udalosť: človek prvý raz nakrmil zviera, ktoré považoval za užitočné.

Dnes bude tlupa spať pokojne, okolo tábora sa totiž zakrádajú šakaly, spoľahliví strážcovia. A keď ráno vyjde slnko, sú ľudia odpočinutí a veselí. Od toho dňa nehodí nik do šakala čo len jeden kameň...

Prešlo veľa rokov, rodili sa nové ľudské generácie, staré umierali, vystriedalo sa ich už niekoľko. Šakaly skrotli, už sa ľudí natoľko neboja. Žijú vo väčších svorkách. Usádzajú sa neďaleko usadlostí ľudí, ktorí teraz lovia dokonca aj divé kone a jelene. Šakaly sa tiež zmenili, žijú inak: predtým sa ponevierali po krajine len v noci, cez deň spali hlboko v húštinách. Teraz sa z najsilnejších a najmúdrejších jedincov stávajú denné zvieratá, sprevádzajú ľudí na love a na ich výpravách za korisťou.

A vtedy sa mohlo prihodiť aj to, že tlupa sledovala statnú divú kobyľu, ktorú kopijou len poranili. Zvieratá sa nedarilo dostatočne rýchlo unikať. Lovci sú rozrušení, už dlho sa poriadne nenajedli. Aj šakaly sú hladnejšie ako zvyčajne, v poslednom čase sa im toho od ľudí veľa neušlo.

Žrebnú kobyľu vyčerpala strata krvi, nuž siahne po prastarom úskoku, ktorý má tento druh vrodený: zaradí „spiatocku“, vráti sa po svojich stopách asi o kilometer naspäť a potom odbočí pri jednej húštine prudko doprava. Zvieratám sa často darí uniknúť lovcom pomocou tohto inštinktívneho triku. Aj teraz ľudia bezradne zastali na mieste, kde sa v tvrdej stepnej pôde končí jej stopa.

Šakaly ľudí nasledujú, dodržujú patričný odstup, ešte sa neodvažujú priblížiť sa k hlučným, rozčúleným lovcem. Sledujú stopu človeka, nie zvieratá. Šakala stopa

divého koňa nezaujímá, nepúšťa sa ho prenasledovať – je to pochopiteľné, ako korisť preňho neprichádza do úvahy. *Tieto* šakaly však od ľudí opakovane dostávali i kusy veľkých zvierat a ich pach nadobudol pre nich nový význam: výrazná stopa kobylej krvi sa im v myšlienkach spája s výhľadom na skorú korisť.

Dnes sú šakaly obzvlášť hladné a rozrušené, stopa je čerstvá, a tak nastane vo vzťahu človeka a jeho druhu nový zvrät. Duchovná vodkyňa svorky, stará suka s prešediveným ňufákom, si všimne, že ľudia čosi prehliadli: stopa sa na jednom mieste rozvetvila. Zvieratá tam odbočia a samostatne sa po nej pustia. Ľudia medzičasom pochopili, že kobyla sa vrátila a spravila to isté. Keď dorazia tam, kde sa stopa rozvetvuje, začujú odkiaľsi z boku zavýjať šakaly. Rýchlo zistia, odkiaľ sa ozývajú a hneď sa za nimi vydávajú po stope, ktorú zvieratá zanechali v stepnej tráve. Teraz sa po prvý raz ustanovuje poradie, v ktorom budú od toho dňa človek a pes prenasledovať divú zver: *najprv pes, potom lovec*. Šakaly doženú divého koňa a zahatajú mu cestu, sú rýchlejšie ako lovci. Keď psy „zastavujú“ väčšiu zver, hrá pri tom zrejme podstatnú rolu nasledovný psychologický mechanizmus. Štvaný jeleň, medveď alebo kanec síce uteká pred ľuďmi, avšak do osamelého psa sa bez všetkého pustí, očividne *zabúda* na oveľa nebezpečnejšieho prenasledovateľa, lebo ho rozhnevá bezočivý malý nepriateľko. Vyčerpaný divý kôň pozná šakala zlatého len ako zbabelého havkáča, nuž sa mu rozzúrený postaví zoči-voči a bráni sa, divoko sa zaženie kopytom po tom, ktorý sa odvážil prídaleko. Dychčí, prestupuje v kruhu – prestane však utekať.

Ľudia počujú zavýjanie šakalov, všimnú si, že prestali napredovať, vodca dá znamenie svojim druhom, lovci sa nečujne rozptýlia do strán a obklúčia korisť. Na okamih sa zdá, akoby sa chceli šakaly rozutekať, ale potom sa upokojia, nik si ich nevšíma. Malá vodkyňa svorky sa už ľudí vonkoncom nebojí, nahnevane breše na divého koňa a keď ho napokon prebodne oštep, dychtivo zaborí zuby do jeho krku. Až keď sa k mŕtvemu zvieraťu skloní vodca tlupy, ustúpi. Vodca – azda praprapravnuke mladíka, ktorý prvý raz podhodil kúsok koristi šakalom, rozpára koňovi, čo sa ešte stále zachvieva, brucho, vyšklbne z neho vnútornosť, odkrojí z nich a hodí ich zvieraťu. Nepozrie sa na šakala – správa sa nanajvyš intuitívne a ohľaduplne a nehodí ich suke bezprostredne a priamo – aj to je od neho veľmi taktné, ale len kamsi bokom vedľa nej. Sivá vodkyňa svorky sa trocha placho stiahne dozadu, keď však človek nespraví žiadne výhražné gesto, ale len čosi prehodí priateľským tónom, ktorý už šakaly často začuli od táborového ohňa, vrhne sa žiadostivo na kus mäsa. A keď sa náhlivo prežúvajúc s korisťou v zuboch chystá odísť a ešte raz bojzливо zaškúli na človeka, hojdá sa jej chvost zľava doprava. Prvý raz zamával šakal človeku chvostom, čím spravil ďalší krok smerom k psovi domácemu.

Dokonca aj také múdre zvieratá ako psovité šelmy si neosvoja novú schému správania intuitívne, ale asociatívnymi myšlienkovými prepojeniami, ktoré vznikajú až potom, keď sa nejaká situácia viackrát zopakuje. Možno trvalo celé mesiace, kým šakalia suka, ktorá sa púšťala po stope zranenej zveri, čo zaradila „spia-

točku“, predbehla človeka pri love. Azda to spravil až jej potomok, šakal, ktorý pravidelne a vedome viedol lovcov a staval sa zveri do cesty.

Kedysi medzi staršou a mladšou dobou kamennou sa človek usadil. Prvé obydlia, o ktorých vieme, boli kolové stavby. Ľudia ich budovali z bezpečnostných dôvodov na plytčine jazier a riek, ba dokonca aj na pobreží Baltického mora. Vieme, že v tom čase sa už zo psa stalo domáce zviera. Pes močiarny, malý pes ponášajúci sa na špica, ktorého lebka sa našla vo zvyškoch kolových stavieb pri Baltickom mori, síce nezaprie svojho predka, šakala zlatého, avšak znaky zdomácnenia sú neprehliadnuteľné. Podstatné je, že divé šakaly zlaté, ktoré boli v období staršieho dilúvia určite rozšírenejšie ako dnes, sa už na pobreží Baltického mora nevyskytovali. Človek prenikal na západ a sever a pravdepodobne si na pobrežie Baltického mora priviedol aj čiastočne skrotené svorky šakalov zlatých, ktoré ho nasledovali, ba možno už išlo o psy, do veľkej miery zdomácnené.

Keď si začali ľudia budovať príbytky na koloch v plytčinách a keď prišli na to, ako vydlabať z kmeňa stromu čln, bolo nutné, aby sa vzťah medzi nimi a ich štvornohými druhmi zmenil. Pretože títo už viac nemohli obklúčiť zo všetkých strán ľudské táborisko. Pravdepodobne si ľudia zobrali do svojich príbytkov na koloch obzvlášť krotké jedince vtedy sotva udomácnených šakalov zlatých, také, ktoré sa osvedčili pri love a ktoré si teda cenili, a spravili z nich „domáce zvieratá“ v pravom slova zmysle.

Ešte aj dnes sa stavajú rôzne národy k chovu psov odlišne. Najpôvodnejší postoj je ten, keď sa početnejšia svorka s pomerne uvoľneným vzťahom k človeku zdržiava v okolí ľudského sídliska. Inak sa k psom správajú na európskych statkoch: pes či psy patria k určitému domu a prilnú k určitému pánovi. Je možné, že sa tento typ puta vyvinul súčasne so vznikom prvých kolových obydľí. Do nového typu príbytku si človek mohol vziať len obmedzený počet psov, čo malo, samozrejme, za následok vnútroplemenný chov. V jeho rámci potom prví chovatelia podporili dedičné zmeny, ktoré boli pre domáce zviera podstatné. V prospech tohto predpokladu hovoria dva fakty. Po prvé, z klenutej lebky a kratšieho ňufáka psa močiarneho je zrejmé, že ide o zdomácnený druh šakala zlatého a po druhé, jeho kosti sa našli takmer bez výnimky vo zvyškoch kolových obydľí. Psy staviteľov kolových obydľí museli byť krotké natoľko, aby ich primáli nastúpiť do člna, preplávať plytčinu, alebo sa vyškriabať na lávku. Akýkoľvek napolo skrotený kríženec potulujúci sa okolo tábora by sa k tomu totiž nikdy neodhodlal, ba dokonca aj mladému psovi z môjho chovu sa musím trpezlivo prihovárať, kým po prvý raz vlezie ku mne do kanoe, alebo vyskočí na stupienky železničného vagóna.

Psy boli možno krotké ešte predtým, ako si ľudia začali stavať príbytky na koloch, alebo azda skrotli až vtedy. Možno raz akási žena alebo dievčatko, čo sa rado hralo „s bábikami“, pritiahlo do kruhu ľudskej rodiny osirelé šteniatko a vychovalo ho. Možno bolo toto psie dieťaťko jediným, ktoré z vrhu prežilo, azda sa o zvyšok šakalej rodiny postaral tiger šablozubý. Šteňa

plače, ale nik si to nevšíma, vtedy mali ľudia ešte pevné nervy. Ale zatiaľ čo sa dospelí muži vydávajú do lesov na lov a ženy chytajú ryby, dcéra staviteľa kolových obydlí začuje kňučanie a vydáva sa hľadať jeho zdroj. Napokon nájde v skalnej dutine šteniatko, mláďatko k nej nebojácne prítapká a keď sa k nemu načiahne, obľíže jej ruku a začne ju sať.

Dcéra mladšej doby kamennej zareaguje na okrúhle, mäkké a chlpaté zvieratko inštinktívne. Zoberie ho do náručia, hladká ho a nosí ho všade so sebou – v tom sa nelíši od súčasných dievčatiek. Takéto správanie sa totiž dá pripísať na vrub materinskému inštinktu, a ten je prastarý. Dievčatko doby kamennej najprv v rámci hry napodobňuje to, čo videlo robiť staršie ženy, dáva psíkovi najesť. Dychtivosť, s akou sa psie dieťatko vrhá na všetko, čo mu ponúka, ju teší. Aj súčasné matky a ženy sa radujú, keď hosťom u nich chutí. Skrátka, je zo psíka nadšená a keď sa jej rodičia vrátia, nájdu doma malého, dosýta najedeného šakalíka, čo ich síce prekvapí, no iste nenadchne. Drsný bojovník chce šteňa okamžite hodiť do vody. Ale jeho dcérka plače, vzlyká a zavesí sa otcovi na koleno. Muž sa potkne a psie dieťatko padne na zem. Keď ho chce znovu chytiť, už sa skrýva v náručí dievčatka. Jeho dcéra ustúpila do najzadnejšieho kúta miestnosti, chveje sa a tvár jej zalievajú slzy. Ani otec doby kamennej nemal srdce z kameňa, pokiaľ išlo o jeho dcérku, a tak môže šteňa ostať v dome.

Vďaka bohatej strave z neho čoskoro vyrastie nadpriemerne veľké a silné zviera. Hoci ako mláďa stále behal za dcérou bojovníka, keď telesne a duševne do-

speje, jeho správanie sa zmení: zviera sa vešia na päty čoraz častejšie práve otcovi, náčelníkovi tlupy, ktorý sa sotva kedy o psa staral, nie dieťaťu. Jednoducho nadišiel čas, keď sa musí – rovnako ako keby žil v divočine – odpútať od matky. Dcéra bojovníka zohrávala doteraz v živote psa rolu matky, otcovi rodiny pripadla úloha vodcu svorky, len jemu patrí vernosť dospelého psa. Muža sprvu jeho oddanosť otravuje, čoskoro však zistí, že úplne krotký pes je súcejší na lov ako polodivé šakaly, ktoré sa ponevierajú na brehu pred sídliskom, a lovcov sa ešte stále boja. Navyše často zutekajú práve vtedy, keď zastavia nejaké zviera a majú ho zadržať na mieste do príchodu lovcov. Krotký pes sa navyše púšťa odvážnejšie aj do divých zvierat, v tom sa líši od svojich neskrutených druhov, v obydlí na koloch vedie chránený život, nemá s veľkými šelmami žiadne trpké skúsenosti. Netrvalo dlho a pes sa stal náčelníkovým obľúbencom, čo veľmi trápilo jeho dcérku, ktorá svojho kamaráta vídava len vtedy, keď je otec doma, a otcovia doby kamennej odchádzali často na dlhý čas preč.

Avšak na jar, v období, keď vrhajú šakaly mladé, sa otec jedného večera vráti domov s kožušinovým vrecom, v ktorom sa čosi mece a kňučí. A keď ho otvorí, dcéra vykrikuje od radosti: náhle sa jej k nohám chúlila štyri chlpaté kľbká. Len matka sa na muža vážne zahľadí a utrúsi, že dve by stačili...

Či sa to prihodilo takto? Nuž, nik z nás pri tom nebol... Ale ak nad tým pouvažujeme – áno, mohlo sa to tak odohrať. Nevieme toho veľa, to by sme nemali zamlčovať, dokonca ani nevieme, či ľudí sprevádzal skutočne šakal zlatý. Ba je celkom pravdepodobné, že

v rozdielnych kútoch sveta rôzne veľké druhy šakalov, ktoré sa podobali na vlkov, takto alebo podobne zdomácnili a neskôr sa spolu skrížili – veď napokon veľa domácich zvierat má viac ako len jedného divého predka. Jedno je isté: praotcom väčšiny našich psov domácich nie je nordický vlk, ako sa voľakedy predpokladalo. *Existuje* totiž len zopár psích rás, ktorým v žilách koluje prevažne vlčia krv – hoci nielen tá. Sú výnimočné, a preto sú aj najlepším dôkazom toho, že pes domáci *nie je* potomok nordického vlka. Samojedy, lajky, čau-čau a ešte niekoľko ďalších severských psích rás sa nielen podobá na vlkov, v žilách im skutočne prúdi vlčia krv. Avšak nielen: pomerne bezpečne môžeme vyhlásiť, že ľudia, ktorí prenikali čoraz ďalej na sever, so sebou viedli už zdomácnené šakalie psy a spomínané plemená vznikli ich opakovaným krížením s vlkmi. O svojráznej psychológii psov s vlčou krvou vám toho porozprávam ešte veľmi veľa!